

ראש השנה תשפ"ד
התשובה והעקידה

In loving memory of Dr. Chuck Feldman z"l

רמב"ם הלכות תשובה פרק א

[הלכה א] כל מצות שבתורה בין עשה בין לא תעשה אם עבר אדם על אחת מהן בין בזדון בין בשגגה כשיעשה תשובה וישוּב מחטאו חייב להתודות לפני האל ברוך הוא שנאמר איש או אשה כי יעשו וגו' והתודו את חטאתם אשר עשו זה וידוי דברים, וידוי זה מצות עשה, כיצד מתודין אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך והרי נחמתי ובושתי במעשי ולעולם איני חוזר לדבר זה, וזהו עיקרו של וידוי, וכל המרבה להתודות ומאריך בענין זה הרי זה משובח, וכן בעלי חטאות ואשמות בעת שמביאין קרבנותיהן על שגגתן או על זדונן אין מתכפר להן בקרבנם עד שיעשו תשובה, ויתודו וידוי דברים שנאמר והתודה אשר חטא עליה, וכן כל מחוייבי מיתות בית דין ומחוייבי מלקות אין מתכפר להן במיתתן או בלקייתן עד שיעשו תשובה ויתודו, וכן החובר בחבירו והמזיק ממונו אף על פי ששילם לו מה שהוא חייב לו אינו מתכפר עד שיתודה וישוּב מלעשות כזה לעולם שנאמר מכל חטאות האדם.

[הלכה ב] שער המשתלח לפי שהוא כפרה על כל ישראל כהן גדול מתודה עליו על לשון כל ישראל שנאמר והתודה עליו את כל עונות בני ישראל, שער המשתלח מכפר על כל עבירות שבתורה הקלות והחמורות, בין שעבר בזדון בין שעבר בשגגה, בין שהודע לו בין שלא הודע לו הכל מתכפר בשער המשתלח, והוא שעשה תשובה, אבל אם לא עשה תשובה אין השער מכפר לו אלא על הקלות, ומה הן הקלות ומה הן החמורות, החמורות הן שחייבין עליהם מיתת בית דין או כרת, ושבועת שוא ושקר אף על פי שאין בהן כרת הרי הן מן החמורות, ושאר מצות לא תעשה ומצות עשה שאין בהן כרת הם הקלות.

[הלכה ג] בזמן הזה שאין בית המקדש קיים ואין לנו מזבח כפרה אין שם אלא תשובה, התשובה מכפרת על כל העבירות, אפילו רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו שום דבר מרשעו שנאמר רשעת הרשע לא יכשל בה ביום שוּבו מרשעו, ועצמו של יום הכפורים מכפר לשבים שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם.

בראשית פרק כב

רש"י

(א) **אחר הדברים האלה** - יש מרבתינו אומרים אחר דבריו של שטן, שהיה מקטרטג ואומר מכל סעודה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד או איל אחד, אמר לו כלום עשה אלא בשביל בנו, אילו הייתי אומר לו זבח אותו לפני לא היה מעכב. ויש אומרים אחר דבריו של ישמעאל שהיה מתפאר על יצחק שמל בן שלש עשרה שנה ולא מיחה, אמר לו יצחק באבר אחד אתה מיראני, אילו אמר לי הקדוש ברוך הוא זבח עצמך לפני לא הייתי מעכב: **הנני** - כך היא ענייתם של חסידים, לשון ענוה הוא ולשון זימון: (ב) **קח נא** - אין נא אלא לשון בקשה, אמר לו בבקשה ממך עמוד לי בזה הנסיון, שלא יאמרו הראשונות לא היה בהן ממש: **את בנדך** - אמר לו שני בנים יש לי, אמר לו את יחידך, אמר לו זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו, אמר לו אשר אהבת, אמר לו שניהם אני אוהב, אמר לו את יצחק. ולמה לא גילה לו מתחלה, שלא לערבבו פתאום, ותזוז דעתו עליו ותטרף, וכדי לחבב עליו את המצוה וליתן לו שכר על כל דבור ודבור: **ארץ המוריה** - ירושלים, וכן בדברי הימים (ב' ג א) לבנות את בית ה' בירושלים בהר המוריה. ורבתינו פירשו על שם שמשם הוראה יוצאה לישראל. ואונקלוס תרגמו על שם עבודת הקטורת שיש בו מור נרד ושאר בשמים: **והעלהו** - לא אמר לו שחטוהו, לפי שלא היה חפץ הקדוש ברוך הוא לשחטו אלא שיעלהו להר לעשותו עולה, ומשהעלהו אמר לו הורידהו: **אחד ההרים** - הקדוש ברוך הוא מתהא הצדיקים ואחר כך מגלה להם, וכל זה כדי להרבות שכרן, וכן (לעיל יב א) אל הארץ אשר אראך, וכן ביונה (ג ב) וקרא אליה את הקריאה: (ג) **וישכם** - נזדרז למצוה: **ויחבש** - הוא בעצמו ולא צוה לאחד מעבדיו, שהאהבה מקלקלת השורה: **את שני נעריו** - ישמעאל ואליעזר, שאין אדם חשוב רשאי לצאת לדרך בלא שני אנשים, שאם יצטרך האחד לנקביו ויתרחק יהיה השני עמו: **ויבקע** - תרגומו וצלח, כמו (ש"יב יט יח) וצלחו הירדן, לשון

(א) ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם ויאמר אליו אברהם ויאמר הנני: (ב) ויאמר קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק וקח לך אל ארץ המצרים והעלהו שם לעלה על אחד ההרים אשר אמר אליך: (ג) וישכם אברהם בבקר ויחבש את חמורו ויקח את שני נעריו אתו ואת יצחק בנו ויבקע עצי עלה ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו האלהים: (ד) ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחק: (ה) ויאמר אברהם אל נערי שְׁבו לְכֶם פֹּה עִם הַחֲמֹר וְאֲנִי וְהַנְּעָרִים נִלְכָּה עַד כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁבַּח אֱלֹהִים: (ו) ויקח אברהם את עצי העלה וישם על יצחק בנו ויקח בידו את האש ואת המאכלת וילכו שניהם יחדו: (ז) ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי ויאמר הנני בני ויאמר הנה האש והעצים ואיה השה לעלה: (ח) ויאמר אברהם אלהים יראה לו השה לעלה בני וילכו שניהם יחדו: (ט) ויבאו אל המקום אשר אמר לו האלהים ויבן שם אברהם את המזבח ויערף את העצים ויעקד את יצחק בנו וישם אתו על המזבח ממעל לעצים: (י) וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחט את בנו: (יא) ויקרא אליו מלאך יקוק מן השמים ויאמר אברהם אברהם ויאמר הנני: (יב) ויאמר אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני: (יג) וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחז בסבב בקרניו וילך אברהם ויקח את האיל ויעלהו לעלה תחת בנו: (יד) ויקרא אברהם שם המקום ההוא יקוק יראה אשר יאמר היום בהר יקוק יראה: (טו) ויקרא מלאך יקוק אל אברהם שנית מן השמים: (טז) ויאמר בי נשבעתי נאם יקוק כי יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת את בנך את יחידך: (יז) כי ברך אברהם והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים וירש זרעך את שער איביו: (יח) והתברכו בזרעך כל גויי הארץ יקב אשר שמעת בקלי: (יט) וישב אברהם אל נעריו ויקמו וילכו יחדו אל באר שבע וישב אברהם בבאר שבע: פ (כ) ויהי אחרי הדברים האלה ויגד לאברהם לאמר הנה ילדה מלכה גם הוא בנים לנחור אחיך: (כא) את עוז בכרו ואת בוז אחיו ואת קמואל אבי ארם: (כב) ואת פֶּשֶׁד ואת חזו ואת פֶּלְדֶשׁ ואת יֶדְלָף ואת בְּתוּאֵל: (כג) ובתואל ילד את רבקה שְׁמוֹנָה אֵלָה יִלְדָה מִלְכָּה לְנַחֹר אֲחִי אֲבִרְהָם: (כד) ופילגשו ושמרה ראומה ותלד גם הוא את טבח ואת גחם ואת תחש ואת מעקה:

רש"י לבראשית פרק כב [המשך]

ביקוע פינדר"א בלעז [לחטוב]: (ד) **ביום השלישי** - למה איחר מלהראותו מיד, כדי שלא יאמרו הממו וערבבו פתאום וטרד דעתו, ואילו היה לו שהות להמלך אל לבו לא היה עושה: **וירא את המקום** - ראה ענן קשור על ההר: (ה) **עז כה** - כלומר דרך מועט למקום אשר לפנינו. ומדרש אגדה אראה היכן הוא מה שאמר לי המקום (לעיל טו ה) כה יהיה זרעך: **ונשובה** - נתנבא שישובו שניהם: (ו) **המאכלת** - סכין, על שם שאוכלת את הבשר, כמה דתימא (דברים לב מב) וחרבי תאכל בשר, ושמכשרת בשר לאכילה. דבר אחר זאת נקראת מאכלת, על שם שישראל אוכלים מתן שכרה: **וילכו שניהם יחדיו** - אברהם שהיה יודע שהולך לשחוט את בנו היה הולך ברצון ושמחה כיצחק שלא היה מרגיש בדבר: (ח) **יראה לו השה** - כלומר יראה ויבחר לו השה, ואם אין שה, לעולה בני. ואף על פי שהבין יצחק שהוא הולך לישחט, וילכו שניהם יחדו בלב שוה: (ט) **ויעקד** - ידיו ורגליו מאחוריו, הידים והרגלים ביחד היא עקידה, והוא לשון (להלן ל לט) עקודים, שהיו קרסוליהם לבנים, מקום שעוקדין אותן בו היה ניכר: (י) **אברהם אברהם** - לשון חבה הוא שכופל את שמו: (יב) **אל תשלח** - לשחוט, אמר לו אם כן לחנם באתי לכאן, אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם, אמר לו אל תעש לו מאומה, אל תעש בו מום: **כי עתה ידעתי** - אמר רבי אבא אמר לו אברהם אפרש לפניך את שיחתי, אתמול אמרת לי (לעיל כא יב) כי ביצחק יקרא לך זרע, וחזרת ואמרת (שם כב ב) קח נא את בנך, עכשיו אתה אומר לי אל תשלח ידך אל הנער. אמר לו הקדוש ברוך הוא (תהלים פט לה) לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה, כשאמרתי לך קח מוצא שפתי לא אשנה, לא אמרתי לך שחטוהו אלא העלהו, אסקתיה אחתיה: **כי עתה ידעתי** - מעתה יש לי מה להשיב לשטן ולאומות התמהים מה היא חבתי אצלך, יש לי פתחון פה עכשיו שרואים כי ירא אלהים אתה: (יג) **והנה איל** - מוכן היה לכך מששת ימי בראשית: **אחר** - אחרי שאמר לו המלאך (לעיל פסוק יב) אל תשלח ידך, ראהו כשהוא נאחז, והוא שמתרגמינן וזקף אברהם עינוהי בתר אליו: **בסבך** - אילן: **בקרניו** - שהיה רץ אצל אברהם והשטן סובכו ומערבבו באילנות כדי לעכבו: **תחת בנו** - מאחר שכתוב ויעלהו לעולה, לא חסר המקרא כלום, מהו תחת בנו, על כל עבודה שעשה ממנו היה מתפלל ואומר יהי רצון שתהא זו כאלו היא עשויה בבני, כאלו בני שחוט, כאלו דמו זרוק, כאלו הוא מופשט, כאלו הוא נקטר ונעשה דשן: (יד) **ה' יראה** - פשוטו כתרגומו, ה' יבחר ויראה לו את המקום הזה להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבנות: **אשר יאמר היום** - שיאמרו לימי הדורות עליו בהר זה יראה הקדוש ברוך הוא לעמו: **היום** - הימים העתידין, כמו עד היום הזה שבכל המקרא, שכל הדורות הבאים הקוראים את המקרא הזה אומרים עד היום הזה על היום שעומדים בו. ומדרש אגדה ה' יראה עקידה זו לסלוח לישראל בכל שנה ולהצילם מן הפורענות, כדי שיאמר היום הזה בכל הדורות הבאים בהר ה' יראה, אפרו של יצחק צבור ועומד לכפרה: (יז) **ברך אברכך** - אחת לאב ואחת לבן: **והרבה ארבה** - אחת לאב ואחת לבן: (יט) **וישב אברהם בבאר שבע** - לא ישיבה ממש, שהרי חברון היה יושב שתיים עשרה שנים לפני עקידתו של יצחק, יצא מבאר שבע והלך לו לחברון, כמו שנאמר (לעיל כא לד) ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים, מרובים משל חברון הראשונים, והם עשרים ושש שנה כמו שפירשנו למעלה (כא לד): (כ) **אחרי הדברים האלה ויגד וגו'** - בשובו מהר המוריה היה אברהם מהרהר ואומר אילו היה בני שחוט כבר היה הולך בלא בנים, היה לי להשיאו אשה מבנות ענר אשכול וממרא, בשרו הקדוש ברוך הוא שנולדה רבקה בת זוגו, וזהו אחרי הדברים האלה הרהורי דברים שהיו על ידי עקידה: **גם היא** - אף היא השוותה משפחותיה למשפחות אברהם שתיים עשרה, מה אברהם שנים עשר שבטים שיצאו מיעקב, שמונה בני הגבירות וארבעה בני שפחות, אף אלו שמונה בני גבירות וארבעה בני פלגש: (כג) **ובתואל ילד את רבקה** - כל היחוסין הללו לא נכתבו אלא בשביל פסוק זה: